

Заснував видавництво «Новий шлях» з філіями в різних містах Канади. У цьому видавництві виходили журнали «Жіночий світ», «Голос молоді» (українською та англійською мовами), «Смолоскип» та інші книжкові видання.

Нелегкі умови еміграції ускладнилися у зв'язку з пожежею у видавництві та великими матеріальними втратами.

Все це відбилося на здоров'ї енергійного видавця. Останні роки життя він провів у сім'ї дочки Наталі в Оттаві.

Помер І. Тиктор 26 серпня 1982 р. і похований у м. Оттава.

УДК 334.724

Л. А. Швайка

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ВИДАВНИЧИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Розглянуто питання оцінки розвитку та результативності видавничих підприємницьких структур України. Подано показники витратного та ефективного економічного зростання у видавничій сфері та приріст ресурсів на 1% приросту доходу від реалізації видавничої продукції.

The question of activity efficiency assessment of editorial enterprises in Ukraine was considered. The data of expendables economic growth, effective economic growth in editorial sphere and increase in recourses on 1% income growth from editorial production realization are given.

У ринкових умовах господарювання для більшості видавничих підприємницьких структур України актуальною проблемою стає підвищення результативності господарювання. Офіційні статистичні дані свідчать про активний ріст кількості суб'єктів господарювання у видавничій сфері, зростання випуску видавничої продукції за назвами і накладами. Однак цей ріст не сприяє підвищенню ефективності діяльності галузі в цілому та окремих видавництв і видавничих організацій зокрема. Так, за останні п'ять років середньорічні темпи приросту чистого доходу від реалізації видавничої продукції склали 26%, прибутку від операційної діяльності — 22%, чистого прибутку — 10,5%. Рентабельність продажу видавничої продукції є невисокою — не перевищує 6% і має тенденцію до зменшення. Рентабельність видавничої продукції ще нижча — 2,5%. Задекларований розвиток видавничої галузі викликає сумніви і зумовлює потребу в його кількісній оцінці.

Питання оцінки результативності господарювання знаходять широке відображення в наукових публікаціях і характеризують різні підходи до розв'язання цієї проблеми.

Мескон М. при дослідженні даної проблеми виділяє два поняття — результат і ефект. Результат він трактує як наслідок виробництва якісних і потрібних споживачеві товарів і послуг. Ефект розцінює як фінансово-економічний результат діяльності [5, с. 48].

Бойко В. В. рекомендує оцінку результативності господарювання здійснювати з допомогою системи показників, виділених у п'ять груп [1, с. 275].

Довбня С. Б. пропонує стан розвитку підприємства визначати шляхом інтегральної оцінки [2, с. 125]. Слід зазначити, що в більшості публікацій не має чіткого розмежування між оцінкою розвитку і результатів господарювання.

Мета статті полягає в уточненні терміну «розвиток», визначенні показників та оцінці рівня розвитку видавничих підприємницьких структур.

Оцінка розвитку видавничих підприємницьких структур неможлива без уточнення економічної природи даної категорії. У науковій літературі зустрічаються різні її тлумачення. Часто розвиток ототожнюється з функціонуванням підприємств. Іноді його розглядають як одну зі стадій життєвого циклу суб'єкта господарювання. Деякі дослідники висвітлюють розвиток у часовому контексті, демонструючи зміну ресурсів, явищ, подій у часі.

Філіпенко А. С. констатує, що розвиток пов'язаний з якісними змінами суб'єктів, впровадженням інновацій, нововведень, трансформацією внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єктів [7, с. 38].

Харківські вчені Кізим М. О. та Забродський В. А. розвиток характеризують як процес переходу економіко-виробничої системи в новий, більш якісний стан за рахунок нагромадження кількісного потенціалу, зміни та ускладнення структури і складу, внаслідок чого підвищується її опірність перед руйнівними впливами зовнішнього середовища та ефективність функціонування [4, с. 6].

Фатхутдінов Р. О. розвиток визначає як процес удосконалення системи [2].

Автори словника-довідника «Генеza ринкової економіки» визначають розвиток як «процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого...» [3, с. 478].

Для комплексної характеристики процесів збільшення масштабів виробництва, рівня задоволення ринкового попиту, створення нових сфер підприємництва, підвищення результативності діяльності, стимулювання творчості та ініціативи у видавничій сфері, автор рекомендує використовувати термін «розвиток видавничого підприємництва». Розвиток автор розглядає як неперервний процес змін у видавництвах, які сприяють кількісному та якісному їх зростанню, збільшують можливості і переваги суб'єктів господарювання у порівнянні з конкурентами.

Зміст категорії розвиток включає фактор зростання. Ці категорії часто ототожнюють або вважають ріст результатом розвитку. Зростання — це збільшення показників обсягів виробництва, продажу, використання ресурсів,

фінансових результатів господарювання. Економічне зростання є метою кожного суб'єкта, оскільки зростаюча економіка спроможна краще задовольняти потреби, розв'язувати соціально-економічні проблеми. Однак далеко не завжди економічне зростання свідчить про розвиток підприємницької структури. Зростання може досягатися шляхом використання дороговартісної сировини, матеріалів, дешевої робочої сили, необґрунтовано високих цін на продукцію тощо. Тобто економічне зростання досягається з допомогою сировинних чинників та розширення технологічної відсталості. Більшість керівників підприємств байдуже відносяться до забезпечення розвитку підприємницьких структур, особливо в стратегічному розумінні. Вони орієнтуються на застосування вживаного устаткування, застарілих технологій, продукуючи тим самим відсталість. А розвиток повинен орієнтуватися на конкурентоспроможність, якісні переваги і можливості підприємства.

Успішний розвиток передбачає підвищення ефективності діяльності, здатність підприємства існувати і досягати визначених цілей із найвигіднішим співвідношенням результатів і витрат. Збільшення виробничих можливостей (витратне економічне зростання) досягається переважно використанням екстенсивних факторів виробництва — трудових, технічних, матеріальних, фінансових, інформаційних.

Наведені в табл. 1 дані свідчать про високі темпи економічного зростання видавничої сфери, які в останні роки перевищують темпи зміни ВВП країни, однак мають тенденцію до зниження. У значній мірі високі темпи зростання зумовлені залученням додаткової кількості ресурсів, особливо матеріально-технічних, що свідчить про витратний характер розвитку видавничої сфери в Україні.

Т а б л и ц я 1

Показники витратного економічного зростання у видавничій сфері
у % до попереднього року

Показники	Роки				
	2001	2002	2003	2004	2005
Індекс кількості суб'єктів господарювання у видавничій сфері	100,0	103,7	112,5	103,9	102,4
Індекс доходу від реалізації видавничої продукції	100,0	123,4	145,8	114,6	109,4
Індекс чисельності персоналу	100,0	97,8	99,0	110,6	104,6
Індекс вартості активів	100,0	145,6	130,2	118,4	112,7
Індекс основних засобів	100,0	139,5	113,5	119,2	109,8
Індекс інвестицій в основний капітал	100,0	213,4	55,7	135,3	114,0

Іншим шляхом збільшення виробничих можливостей суб'єктів видавничої сфери є забезпечення ефективного використання наявних ресурсів і розвиток суспільних потреб, яке називається ефективним економічним зростанням. Критеріями ефективного економічного зростання можуть служити: величина ефекту (результати господарювання), економічна ефективність (відношення результату до витрат), продуктивність праці, матеріаловіддача, індекс доходності інвестицій, приріст кожного виду ресурсів на 1% приросту видавничої продукції.

У табл. 2 наведено дані про динаміку основних показників ефективного економічного зростання суб'єктів господарювання у видавничій сфері.

Т а б л и ц я 2

Показники ефективного економічного зростання у видавничій сфері
у % до попереднього року

Показники	Роки				
	2001	2002	2003	2004	2005
Індекс економічного ефекту	100,0	119,8	84,3	165,7	108,9
Індекс економічної ефективності	100,0	97,4	56,6	146,5	84,2
Індекс продуктивності праці	100,0	126,2	147,5	103,3	104,8
Індекс матеріаловіддачі	100,0	84,9	96,9	95,8	97,1
Індекс віддачі активів	100,0	84,8	111,8	96,8	96,3
Індекс доходності інвестицій	100,0	57,8	262,4	84,6	95,4
Індекс доходу від реалізації видавничої продукції	100,0	123,4	145,8	114,6	109,4

З результатів розрахунків випливає, що динаміка економічного ефекту, отриманого в результаті основної діяльності видавництва України за останні п'ять років, є нестабільною. Темпи приросту операційного прибутку коливаються в межах 8,9–65,7% в рік, а в 2003 році були від'ємними. Абсолютна величина прибутку є незначною і недостатньою для забезпечення розвитку.

Так, у 2003 році чистий прибуток видавництва і видавничих організацій склав 85 млн грн, у 2004 році — 148,8 млн грн, а в 2005 році — понад 160 млн грн.

Величина економічної ефективності, визначена як відношення операційного прибутку до операційних витрат, знаходиться в межах 4,3–7,8% і за досліджуваний період часу не збільшилася (виняток мав місце у 2004 році).

У видавничій сфері одним з найважливіших чинників економічного зростання є персонал, який забезпечує підготовку і випуск конкурентоспроможної видавничої продукції. Дослідженням встановлено, що річний обсяг виробленої одним працівником видавничої продукції склав 96,7–195 тис. грн з позитивною динамікою цього показника впродовж п'яти років. У 2004–2005 рр. темпи приросту дещо сповільнилися і склали 3,3 та 4,8% відповідно (табл. 3).

Т а б л и ц я 3

**Приріст ресурсів на 1% приросту доходу від реалізації
видавничої продукції**

Показники	Роки			
	2002	2003	2004	2005
Видавничий персонал	- 0,094	- 0,22	0,73	0,49
Матеріальні ресурси	1,92	1,10	1,34	1,62
Активи	- 0,65	0,26	- 0,22	0,39
Інвестиції	4,85	0,97	2,42	1,49

Дослідженням виявлено, що у видавничій сфері знижується рівень використання матеріальних ресурсів, а враховуючи досить високу матеріаломісткість видавничої продукції, можна стверджувати, що цей чинник негативно впливає на розвиток.

Не може задовольняти видавництва і рівень використання активів. Індекс їхньої віддачі щороку знижується (за винятком 2003 р.). Темпи вартості активів вищі, ніж темпи доходу від реалізації.

Доходність інвестицій в основний капітал видавничих підприємницьких структур теж характеризується негативними тенденціями і свідчить про низький рівень їх використання. Темпи інвестування випереджують темпи доходу від реалізації продукції (виняток 2003 рік).

Проведені розрахунки засвідчили, що за період 2002–2005 рр. у видавничому підприємстві переважав матеріальний тип економічного зростання. Найбільше він проявився у 2002 році, коли у видавничу діяльність ресурсів було залучено значно більше порівняно з обсягом приросту доходу від реалізації продукції. У 2003 році 76,8% економічного зростання відбулося за рахунок додаткового залучення матеріальних ресурсів і 23,2% внаслідок їх ефективного використання.

У результаті проведеного дослідження можна констатувати, що сучасне вітчизняне видавниче підприємство знаходиться на перехресті, де, з одного боку має місце ріст без розвитку, а з іншого, — ріст на базі розвитку; економічне зростання у видавничій сфері забезпечується переважно матеріальними чинниками та має місце уповільнення темпів впливу матеріальних чинників на економічне зростання.

1. Бойко В. В. Экономика предприятий Украины. Днепропетровск, 1997.
2. Довбня С. Б. Методические основы и направления реструктуризации предприятий в промышленности. Днепропетровск, 2002.
3. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент...): Терміни, поняття, персоналі. За наук. ред. Г. І. Башненича і В. С. Іфтемічука. Львів, 2004.
4. Кизим Н. А., Забродський В. А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем. Х., 2000.
5. Мескон М. Х. и др. Основы менеджмента. М., 1995.
6. Падерин И. Д. Оценка социально-экономической результативности промышленных предприятий // Вісник економічної науки України. 2005. № 7.
7. Филипенко А. С. Экономические развитие: цивилизационный подход. М., 2002.